

argumentării originii limbii române și a poporali român. În Letopisețul său, într-un capitol aparte intitulat „Pentru limba noastră moldovenească” el subliniază că „Așijderea și limba noastră din multe limbi este adunată și ne ieste amestecat graiul nostru cu al vecinilor de prinprejur, măcară că de la Răm ne tragem, și cu ale lor cuvinte ni-s amestecate”.¹²

În așa mod lucrarea „Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor” constituie o contribuție umanistă valoroasă exprimată prin argumentarea nobleței „Neamului (originii românilor care se manifestă în civilizație, în învățături”, știință, literatură, artă, precum și prin moravuri bune). Conștientizarea acestui mare adevăr istoric, iar mai apoi și propagarea permanentă vădește o concepere temeinică a dăinuirii în istorie, în timp și în spațiu a tuturor românilor.

Bibliografie:

1. Dimitrie Cantemir. Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor. Editura Minerva. București 1992, v.1
2. Grigore Ureche. Letopisețul Țării Moldovei. Editura Gramar, București, 2009, p.13.

MISIUNEA INTELLECTUALITĂȚII ÎN VIAȚA SOCIETĂȚII CONTEMPORANE

Valeriu Capcelea, doctor habilitat în filosofie,
conferențiar universitar, secretar științific
al Filialei Bălți a Academiei de științe a Moldovei
m. Bălți

Despre misiunea intelectualității în societatea contemporană s-a scris destul de mult, mai ales, în literatura franceză, dar problema rămâne, cu toate acestea, încă neelucidată. În opinia cercetătoarei din România Andrea Deciu, problemă în cauză reprezintă ceva „cu atât mai decepționant cu cât în zona est-europeană intelectualii au fost marea speranță imediat după căderea Cortinei de Fier” [a se vedea: 2]. Trebuie să constatăm faptul că problema misiunii intelectualilor în societatea mileniului trei, care își reconsiderază valorile și idealurile, nu e nesigură doar în Europa de Est, ci reprezintă o problemă mondială, pentru că și în S.U.A., există o tradiție a cercetărilor dedicate temei în cauză. În această

¹²Grigore Ureche. Letopisețul Țării Moldovei. Editura Gramar, București, 2009, p.13.

ordine de idei, este semnificativă lucrarea profesorului John Michael, de la University of Rochester, *Anxious Intellectuals. Academic Professionals, Public Intellectuals, and Enlightenment Values* [a se vedea: 3].

Trebuie să specificăm faptul că ca și în Europa, în S.U.A. se poate observa natura politizată a oricărei dezbateri despre misiunea intelectualului în viața socială. Spre exemplu, a decide în ce măsură un profesor universitar poate sau trebuie să se implice în treburile sociale nu reprezintă o dilemă metafizică, dar, mai ales, o opțiune ce rezultă dintr-o anumită viziune politică. În S.U.A., o bună parte dintre cei ce sunt preocupați de identificarea misiunii intelectualului în societate sunt, altfel decât ne-am aștepta prin analogie cu modelul est-răsăritean, de orientare de stânga. Profesorul Jh. Michael e și el de orientare de stânga, cum se poate intui din lucrarea lui, ceea ce înseamnă că sunt abordate teme precum: multiculturalismul; accesul la putere a unor grupuri sociale defavorizate din punct de vedere istoric; democratizarea educației și deschiderea ei către un public cât mai larg; ideea de accesibilitate a cunoașterii; de competență a oricărui individ care nu s-a declarat singur sau nu s-a dovedit deja incompetent. În opinia A. Deciu, o asemenea poziție s-ar putea rezuma cu doar două cuvinte ca fiind: non-elitistă și pluralistă. Însă, dilema pe care o observă Jh. Michael, ca fiind inerentă unei abordări de stânga a rolului intelectualului, este următoarea: cum poate intelectualul da glas unor valori universale în virtutea cărora rolul său este acela de a descoperi și comunica *Adevărul*, de a veghea asupra *Binelui cetății*, recunoscând însă, totodată, că *Adevărul* ca noțiune abstractă nu există, că *Binele* e de fapt o permanentă confruntare între interese de grup, între ideologii rivale, chiar disjuncte? Imaginea filosofului care guvernează un stat a spiritelor luminate din *Republica* lui Platon nu a fost pe placul unei anumite orientări sociale ce provin din cadrul *iluminismului*, dintr-o anumită latură a lui, ceea ce a creat concepte precum „drepturile omului”. În această ordine de idei apare, în mod inevitabil, întrebarea: Care este imaginea acceptabilă a unei anumite categorii de indivizi, privilegiați prin faptul că dispun de un anumit capital la urma urmelor atât de neexprimabil (Cunoaștere), dincolo de care adeseori se află un capital mult mai concret (bani și putere socială)? Jh. Michael este conștient de potențiala duplicitate a intelectualului de astăzi, care ușor poate fi ispitit să devină din aliat al maselor, un elitist sau un snob scârbit. În acest sens, A. Deciu, scrie că „e păcat că în cartea aceasta Michael nu își propune să analizeze moștenirea ideologică și filosofică a Iluminismului, tocmai spre a vedea exact cum a influențat ea datele actuale ale problemei” [2]. Caracterul ambiguu al atitudinii intelectualilor europeni față de astfel de concepte precum populism și elitism e extrem de interesantă în plan teoretic și istoric, însă Jh. Michael, o trece în complementar. Trebuie să remarcăm că cei familiarizați cu analiza efectuată de T. Adorno și M. Horkheimer *iluminismului* în lucrarea *Dialektik der*

Aufklärung pot înțelege mai bine poziția autorului în această carte [a se vedea: 1].

Profesorul Jh. Michael evită să propună soluții concrete, să elaboreze o agendă sau să ofere norme comportamentale. Lucrarea sa nu reprezintă un ghid al intelectualului modern, însă discuția pe care o desfășoară e foarte importantă în măsura în care ne permite să înțelegem care sunt opțiunile disponibile, care sunt pericolele și dezavantajele. În esență, există două categorii de intelectuali, sau două valențe ale termenului: așa-numitul *intelectual tehnocrat*, cum îl numește Michael preluând termenul de la teoreticianului marxist italian Antonio Gramsci, precum și un *intelectual-critic*. *Intelectualul tehnocrat* este persoana cu o diplomă universitară, plasată în puncte cheie ale societății, care îi permite să ia decizii importante, care este cea care decide soarta Cetății în măsura în care misiunea ei este aceea de medic, arhitect, economist, politician, tehnocrat industrial, sau jurist. Ei reprezintă făptuitorii societății moderne: creează legi, construiesc spații urbane (prin definiție toposul intelectualității), decid chiar viața și moartea omului obișnuit. Cu toate că nimeni nu i-ar contesta unui medic sau unui arhitect calitatea de intelectual, tradiția europeană nu pe ei îi identifică drept intelectuali, ci mai curând pe scriitori, muzicieni, artiști plastici. Această a doua categorie constituie ceea ce Jh. Michael numește *intelectualii-critici*, cei care nu construiesc în chip explicit societatea, ci o analizează, reflectează asupra ei într-un plan abstract ale cărui consecințe imediate nu sunt totdeauna vizibile. E ușor de văzut că una dintre cele două categorii are o priză mult mai clară la realitate, și un contact mult mai direct cu mulțimea, cu oamenii concreți care constituie societatea. Dar în ce măsură sunt unii, mai degrabă decât ceilalți, adevărații intelectuali, sau în ce măsură se pot cele două categorii reuni într-una singură? Răspunsul nu e ușor de găsit, chiar dacă pare ademenitor să vedem drept ideal un intelectual atât critic, cât și tehnocrat. Însă, aceste două categorii, sau semnificații ale termenului, nu sunt neapărat nici clar distincte pe un plan social și istoric, nici bine determinate la un nivel teoretic. Meritul lui Jh. Michael, constă în aceea că a propus o analiză atentă a celor două concepte de intelectual, tocmai pentru a descoperi eventualele suprapuneri. Partea a doua a lucrării lui Jh. Michael este dedicată unei „fiziologii” a intelectualului contemporan abordată din perspectiva unei tipologii fericite: *omul de știință* (portretizat în persoana fizicianului Stephen Hawking, *critical-filosof* (reprezentant al unui domeniu disciplinar cunoscut sub numele de „studii culturale” și *universitarul-cercetător* (paradigma e analizată de autor într-un studiu de caz asupra animozității actuale din mediile universitare americane între umaniști și oamenii de știință).

Concluzia la care ajunge Jh. Michael poate părea dezarmant de simplă: indiferent care sunt afiliațiile sale profesionale, sau chiar opțiunile sale politice, pentru a avea un rol în societatea actuală (societate a consumarismului cinic, din

care marile valori iluministe au dispărut), intelectualul trebuie să acționeze în numele unor principii universaliste ale *Binelui* și *Adevărului*. Problema rămâne ce anume se poate face, concret, în numele acestor mărețe idealuri. Însă, discuția rămâne deschisă, și lucrarea lui Jh. Michael o face în mod clar promițătoare.

Astăzi misiunea intelectualității nu mai este fundată pe o legătură strânsă cu activitatea profesională. Intelectualii se autoidentifică reieșind din trăsăturile specifice care pot fi luate în considerație prin analogie cu minoritățile religioase. Astfel de interpretare oferă posibilitatea de a scoate la iveală anumite trăsături distinctive a lor - ascetism și tendința spre un comportament normativ, prin fenomenul apostaziei și a condamnării apostatilor, prin rezistența activă față de chipurile culturale străine. În această ordine de idei, apare întrebarea: Înseamnă oare aceasta că misiunea culturală a intelectualității în societatea noastră nu trebuie să existe și că acest strat social se află într-o izolare socială? O astfel de concluzie nu ar reflecta realitatea socială destul de complicată din țara noastră, pentru care sunt proprii procese destul de contradictorii:

a) o anumită parte a intelectualității posedă o autoritate în ochii oamenilor și are un anumit acces (de multe ori, destul de limitat) la mass-media în calitate de tribun pentru „predicile” culturale (atitudinea personală și de evaluare a aspectelor culturale ale vieții sociale). Anume prin aceasta s-a materializat activitatea lui Emil Loteanu, Ion Ungureanu, Constantin Tănase, Sergiu Rădăuțan, Anatol Corobceanu și trebuie să se regăsească în activitatea lui Eugeniu Doga, Mihai Cimpoi, Andrei Strâmbeanu, Nicolae Botgros, Gheorghe Duca, Ion Tighineanu și a altor oameni de cultură și știință care au fost și sunt purtătorii trăsăturilor concludente ale culturii autohtone ce sunt asimilate de păturile largi ale populației;

b) o parte a intelectualității, în primul rând, oamenii de artă posedă posibilități suficiente financiare și materiale pentru realizarea „predicii” culturale (turnarea filmelor, montarea spectacolelor, scrierea operelor artistice etc.);

c) o anumită parte a intelectualității participă, în mod nemijlocit, la realizarea atribuțiilor puterii de stat, lucrează în organele reprezentative, administrative și judecătorești, intră în componența elitelor administrative care au o influență nemijlocită asupra adoptării deciziilor, inclusiv și în domeniul politicii statului în domeniul culturii (formând proiecte de acte juridice normative, politici de stat etc.);

d) mulți lucrători ai muncii intelectuale, care se identifică cu intelectualitatea, se află într-o legătură strânsă cu puterea statală, cu sfera producției materiale, cu cercurile financiare și diplomatice, care posedă bogăție-prestij-putere (după formula lui Max Weber); iar munca lor profesională este solicitată de lumea businessului în diverse manifestări ale lor, ei sunt considerați personalități de succes atât după standardele acestor oameni de afaceri, cât și

după autoidentificare. Acești lucrători își realizează misiunea lor culturală, participând la comunicarea interculturală, înnobilând mediul afacerilor;

e) numai o anumită parte a persoanelor ce se identifică cu intelectualitatea, se închid în cadrul unor comunități sau dăinuiesc într-o solitudine de facto, nu au contacte externe suficiente, care ar putea să devină canale de „predică” culturală.

Așadar, misiunea intelectualității în societate se manifestă prin crearea, menținerea și dezvoltarea permanentă a atmosferei spirituale și morale, în tendința societății în general spre bunăstare spirituală. Ideile progresiste ale intelectualității, deseori nu pot fi observate îndată ce au fost create, însă aceste idei sunt asimilate treptat de către partea conștientă a societății, pătrund în psihologie și în comportamentul altor grupuri de oameni și de aceea au o forță activă și creatoare asupra lor. Intelectualitatea integrează valorile culturale ale poporului, sintetizează diversele sisteme ale spiritualității. Totodată, intelectualitatea oricărei țări posedă particularitățile sale ce țin de concepția despre lume și orientarea morală. Ea este responsabilă pentru soarta poporului său, recunoscând valorile morale în calitate de valori supreme și absolute. Intelectualitatea constituie acea parte a poporului care se sacrifică pentru el, ea tinde întotdeauna spre adevăr și echitate, mergând pentru binele poporului la ocnă și închisoare.

De cele mai multe ori, cea mai avansată parte a intelectualității acționează în mod deschis împotriva politicii inechitabile a guvernelor și liderilor, riscând nu numai cu situația lor, ci și cu viața. Apărătorii ideatici a poporului au fost chinuiți, arși pe rug sau în cuptoarele locomotivelor cu aburi, spânzurați, împușcați, expulzați peste hotare, încarcerati în închisori, trimiși în lagăre de concentrare, intimidati și lipsiți de mijloace de existență.

Astăzi când societatea noastră s-a divizat în bogați și săraci, rolul intelectualității crește în mod substanțial, deoarece ea cheamă la asigurarea echitatea sociale și la îmbunătățirea condițiilor de viață a păturilor social-vulnerabile. Reformele economice, politice și de drept care sunt efectuate la noi în țară în ultimul pătrar de secol, nu au adus rezultate tangibile în ridicarea calității vieții poporului. O mare parte a oamenilor încă trăiesc în sărăcie, iar intelectualitatea înțelege destul de bine această stare de lucruri, dar nu poate ajuta cu nimic acești oameni săraci și poate numai cu glasul său să vină în apărarea lor. Însă, din păcate, în ultimul timp, glasul intelectualității a slăbit. Pedagogii, medicii, inginerii, cadrele didactice universitare, lucrătorii instituțiilor științifice, scriitorii, artiștii etc. sunt nevoiți să-și caute posibilitatea să nu cadă „la fundul” vieții, fiind în căutarea noilor forme de supraviețuire legate de economia de piață.

Ieșirea din criza spiritual-morală e posibilă pe calea consolidării acelor principii morale general-umane pe care intelectualitatea le împărtășea dintotdeauna. Trebuie să remarcăm faptul că intelectualitatea care posedă o

bogăție spirituală și un potențial moral de sute de ani, un sistem de valori spirituale transcendente care erau susținute și apărate în trecut, nu și-a îndoit spatele și în anii regimului totalitar. Putem spera că și intelectualitatea de astăzi va apăra dreptul de a deveni o forță hotărâtoare spiritual-morală a societății noastre complicate și contradictorii. Să sperăm că stabilitatea mentalității intelectualității îi va ajuta nu numai să-și păstreze capacitățile spirituale distinctive, ci și să le dezvolte în viitor.

Tradițiile spiritualității intelectualității autohtone care includ în sine cultura și chipul spiritual a apărut la poporul român încă din epoca medievală și nu au dispărut până astăzi, dar sau transformat în noile condiții ale vieții sociale. Tradiția cultural-istorică a spiritualității intelectualității noastre include în sine o multitudine de factori, atât obiectivi, cât și subiectivi. Toată bogăția spiritualității intelectualității trebuie să slujească consolidării bazelor morale și ideatice ale societății noastre, să contribuie la promovarea lor în toate sferile vieții sociale.

Procesele dezintegrative cauzate de o restructurare radicală a sistemului instituțiilor societății în care trăim, schimbarea structurii ei stratificatoare, introducerea în viața socială a noilor valori și a semnificațiilor culturale și înlăturarea celor precedente, au contribuit la aceea că importanță culturală universală și rolul intelectualității în societate a fost, într-o mare măsură pierdute. În plus, situația majorității reprezentanților ei, care lucrează în profesie, au devenit sărăcia și statutul social scăzut, care în mod obiectiv împiedică păstrarea după intelectualitate poziția de lider spiritual și cultural al societății. În conformitate cu punctul de vedere a unor cercetători și publiciști, în prezent asistăm la agonia intelectualității în calitate de forță activă în toate sferile vieții sociale.

Bibliografie:

1. Adorno, Th.; Horkheimer, M. *Dialektik der Aufklärung. Philosophische Fragmente*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1969. 275 p.
2. Deciu, A. *Cartea străină: intelectualitate*. Disponibil pe: romlit.ro noua intelectualitate.
3. Michael, Jh. *Anxious Intellectuals. Academic Professionals, Public Intellectuals, and Enlightenment Values*. Duke University Press Books, 2000. 232 p.